

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

การพัฒนาประเทศไทยเรานั้นได้ใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นตัวกำหนด ปัจจุบันอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ซึ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญประการหนึ่งคือการพัฒนาคน ให้คนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาทุกด้าน กระทรวงศึกษาธิการมีภารกิจหลักคือ “การพัฒนาคน” ในชาติให้มีคุณภาพและคุณธรรมเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศตลอดจนเป็นผู้นำในการปรับเปลี่ยนสังคมโดยส่วนรวมให้ก้าวหน้า และสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกโดยใช้การศึกษา การดำเนินงานดังกล่าวจะต้องสนองเป้าหมายหลักของการพัฒนาประเทศ นโยบายของรัฐบาล และความต้องการของประชาชน (สำนักนโยบาย และแผนการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ 2541 : คำนำ)

กระทรวงศึกษาธิการก่อตั้งขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2430 เนื่องจากมีพระราชประสงค์จะปรับปรุงการศึกษาไทย เริ่มแรกชื่อว่า กรมศึกษาธิการ และเมื่องานขยายเพิ่มขึ้นจึงได้เปลี่ยนชื่อเป็น กระทรวงธรรมการ และกระทรวงศึกษาธิการตามลำดับ จากอดีตจนถึงปัจจุบัน รูปแบบ และระบบการบริหารราชการก็เป็นดังกระทรวงต่าง ๆ ในประเทศไทย คือรวมศูนย์อำนาจอยู่ที่ส่วนกลาง แม้จะมีการมอบอำนาจ หรือกระจายอำนาจตามกฎหมายให้หน่วยงานในพื้นที่อยู่บ้างก็ตาม ส่วนใหญ่ก็ยังคงรวมศูนย์อำนาจอยู่เช่นเดิม แต่การดำเนินการเหล่านั้นก็ทำเพื่อการพัฒนาคนทั้งสิ้น (สุวัฒน์ เงินกล้า 2542 : 29 – 31)

ในการพัฒนาคนนั้น กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานและพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพื่อสร้างบุคคลในองค์กรและสังคมให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ส่วนแนวทางแห่งความสำเร็จนั้นจำเป็นต้องมีการปรับปรุงปัจจัยพื้นฐานในการจัดการศึกษา ซึ่งประกอบไปด้วย สถานศึกษา บุคลากร หลักสูตร และกระบวนการเรียนการสอน ตลอดจนการบริหาร และกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นกระบวนการในการปฏิรูปการศึกษา (หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา 2540 : 1)

การปฏิรูปการศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการมุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในองค์ประกอบของการจัดการศึกษา ทั้งปัจจัยต่าง ๆ และกระบวนการทำงาน เพื่อหวังผลว่าคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาจะสูงขึ้นเพื่อให้ทันต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคโลกาภิวัตน์ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2539 : ความนำ)

การพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพื่อให้การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาคนให้มีขีดความสามารถตามศักยภาพ มีคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นแรงผลักดันที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรือง มีหลายแนวทางด้วยกัน แนวทางหนึ่งคือการส่งเสริมให้โรงเรียนมีระบบประกันคุณภาพการศึกษา ที่สร้างความมั่นใจ ฟังพอใจ ประทับใจ ต่อผู้ปกครอง ชุมชน สังคม ว่าโรงเรียนสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ ผู้บวการศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ โรงเรียนที่มีระบบประกันคุณภาพการศึกษามีองค์ประกอบสำคัญหลายประการและที่สำคัญคือ โรงเรียนต้องจัดทำธรรมนูญโรงเรียน โดยเปิดโอกาสให้คณะกรรมการโรงเรียนที่มาจากผู้ปกครองและชุมชนได้มีส่วนร่วม ร่วมรับผิดชอบและร่วมตัดสินใจ (สมศักดิ์ สิ้นธุระเวชญ์ 2542 : 12)

ธรรมนูญโรงเรียนเป็นหัวใจสำคัญของโรงเรียน เพราะธรรมนูญโรงเรียน คือข้อตกลงร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครอง ชุมชน คณะกรรมการโรงเรียน เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนภายในระยะเวลาที่กำหนด (สำนักงานทดสอบทางการศึกษา กรมวิชาการ 2540 : 1) ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 43 วรรคสอง (2541 : 10) ที่ว่า การจัดการศึกษาอบรมของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน ธรรมนูญโรงเรียนเป็นแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ชัดเจนมีระบบการบริหารคุณภาพ มีระบบการควบคุมคุณภาพ และใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ มีจุดเน้นของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามความสามารถ สร้างความศรัทธาให้กับผู้ปกครองและชุมชนแสดงให้เห็นภาระหน้าที่ ความรับผิดชอบ (Accountability) ต่อนักเรียนและผู้ปกครอง ซึ่งเป็นมาตรฐานการจัดการศึกษาที่กำหนดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา (สำนักงานทดสอบทางการศึกษา กรมวิชาการ 2540 : 1 – 2)

การดำเนินงานตามธรรมนูญโรงเรียนซึ่งเป็นแผนแม่บท ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน เพื่อให้โรงเรียนได้ลงมือพัฒนาการศึกษาตามศักยภาพที่แท้จริง ผู้ปกครองและชุมชนได้ร่วมมือกันพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างจริงจังซึ่งจะส่งผลให้โรงเรียนมีคุณภาพ ได้รับการยอมรับศรัทธาจากผู้ปกครองและชุมชนนั้น โรงเรียนควรจะดำเนินการตามสาระที่กำหนดใน

ธรรมนูญโรงเรียนด้วยขั้นตอนการนำธรรมนูญโรงเรียนสู่การปฏิบัติดังนี้ คือ สร้างความเข้าใจให้ตรงกันและชัดเจนแก่ผู้ร่วมงาน บุคลากรในโรงเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้อง นำธรรมนูญโรงเรียนมาจัดทำแผนปฏิบัติการและนำสู่การปฏิบัติ คือมีการวางแผน การปฏิบัติตามแผน การตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข และขั้นสุดท้ายเป็นการกำกับดูแลให้เป็นระบบ (สำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2542 : 18-19)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติเป็นหน่วยงานหนึ่งในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ใน 3 ระดับ คือ ก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา และมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ จึงได้กำหนดนโยบายการปฏิรูปการศึกษาเป็นภารกิจสำคัญ และจำเป็น โดยสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้เร่งดำเนินการปฏิรูปการศึกษา ตั้งแต่ปี 2539 ตามกรอบงานปฏิรูปการศึกษาทั้ง 4 ด้าน การดำเนินการในโรงเรียนที่เป็นโรงเรียนเข้าโครงการในปี 2539 ปี 2540 ปี 2541 และในปี 2542 ทุกโรงเรียนต้องปฏิรูปการศึกษา กำหนดให้ทุกโรงเรียนต้องเข้าสู่ระบบประกันคุณภาพการศึกษาโดยมีการจัดทำธรรมนูญโรงเรียนและเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงมีระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2542 : คำนำ)

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคามเป็นจังหวัดหนึ่งในเขตการศึกษา 10 ที่ดำเนินการปฏิรูปการศึกษาดังแต่ปีเริ่มแรกของการปฏิรูปการศึกษาและมีโรงเรียนนำร่องจำนวน 135 โรงเรียน โรงเรียนนำร่องการปฏิรูปการศึกษาได้ดำเนินการนำร่องการปฏิรูปการศึกษาในด้านต่างๆ ทั้ง 4 ด้าน คือ การปฏิรูปโรงเรียน การปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา การปฏิรูปหลักสูตร และกระบวนการเรียนการสอน และการปฏิรูประบบบริหารการศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคามตระหนักถึงภารกิจสำคัญของโรงเรียนประถมศึกษาในอันที่จะพัฒนาการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายการปฏิรูปการศึกษา จึงได้จัดการอบรมการจัดทำธรรมนูญโรงเรียนให้กับโรงเรียนที่เป็นโรงเรียนปฏิรูปการศึกษา และเป็นโรงเรียนที่ผู้บริหารโรงเรียนเป็นประธานกลุ่มโรงเรียน และมอบหมายให้โรงเรียนเหล่านี้จัดทำธรรมนูญโรงเรียน ในปีการศึกษา 2542 ด้วยการวิเคราะห์เป้าหมายการจัดการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และสภาพความต้องการของโรงเรียน ชุมชน สังคม โดยจัดทำเป็นแผนยุทธศาสตร์กำหนดกิจกรรมในแต่ละปีการศึกษาต่อเนื่องกันไปเป็นระยะยาว 3 ปี ครอบคลุมแนวทางปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ทั้ง 4 ด้าน และกำหนดให้ทุกโรงเรียนส่งธรรมนูญโรงเรียนให้สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ และส่งสำนักงาน

การประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคามด้วย ให้โรงเรียนยึดถือเป็นแนวปฏิบัติต่อไป และยังให้ขยายผลไปยังโรงเรียนอื่น ๆ ในกลุ่มโรงเรียนเดียวกัน ให้สามารถดำเนินการจัดทำธรรมนูญโรงเรียน และใช้เป็นแนวปฏิบัติในการปฏิรูปโรงเรียนในปีการศึกษา 2542 ต่อไป

จากการดำเนินการจัดทำธรรมนูญโรงเรียนในโรงเรียนที่ผู้บริหารโรงเรียนเป็นประธาน กลุ่มโรงเรียนที่ผ่านการอบรมและสามารถขยายผลไปยังโรงเรียนต่าง ๆ ในกลุ่มโรงเรียนประกอบกับการจัดทำธรรมนูญโรงเรียนเป็นส่วนประกอบแรกของระบบประกันคุณภาพการศึกษา เป็นระบบที่สถานศึกษาในปัจจุบันต้องนำเข้ามาใช้ให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และปัจจุบันมีกระแสเรียกร้องที่รุนแรงต้องการการศึกษาที่มีคุณภาพสูง ต้องการให้มีการตรวจสอบมากขึ้น ผู้ปกครองต้องการรู้ว่าบุตรหลานของตน เมื่ออยู่ในโรงเรียนทำอะไรได้ดีเพียงใด และชุมชนต้องการที่จะมั่นใจว่าโรงเรียนปฏิบัติหน้าที่ได้ตามมาตรฐานหรือไม่ โรงเรียนมีระบบประกันคุณภาพการศึกษาที่มุ่งมั่นจะสร้างระบบคุณภาพนักเรียน (ผลผลิต) สอดคล้องกับความต้องการของผู้ปกครองและชุมชน (ลูกค้า) ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน เพื่อสร้างความมั่นใจในคุณภาพของการจัดการศึกษาโดยแสดงภาระหน้าที่ความรับผิดชอบ (Accountability) ต่อนักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน มากน้อยเพียงใด เปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง ชุมชน ได้มีส่วนรับผิดชอบ ร่วมตัดสินใจในรูปของคณะกรรมการโรงเรียนอยู่ในระดับใด จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาว่า โรงเรียนที่ผู้บริหารโรงเรียนผ่านการอบรมการจัดทำธรรมนูญโรงเรียนนั้น ได้ดำเนินงานตามธรรมนูญโรงเรียนที่เป็นหลักประกันคุณภาพการศึกษามากน้อยเพียงใด มีปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาการดำเนินงานตามธรรมนูญโรงเรียนอย่างไร ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาถึงการดำเนินงาน ปัญหา และแนวทางแก้ปัญหาการดำเนินงานตามธรรมนูญโรงเรียน ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม โดยศึกษาเฉพาะกรณีที่ผู้บริหารโรงเรียนผ่านการอบรมการจัดทำธรรมนูญโรงเรียนเพื่อให้ทราบผลของการดำเนินงานตามธรรมนูญโรงเรียนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการประกันคุณภาพการศึกษาว่าอยู่ในระดับใด เพื่อจะนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางในการปรับปรุงการปฏิบัติงานตามธรรมนูญโรงเรียน ในโรงเรียนประถมศึกษาให้มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลไปสู่การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ สอดคล้องกับความต้องการของโรงเรียน ชุมชน สังคม และประเทศชาติต่อไป

กรอบแนวคิดของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้กรอบแนวคิดที่สำคัญ คือขั้นตอนการดำเนินงานตามธรรมนูญโรงเรียน 3 ขั้นตอน คือ (สำนักนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2542 : 18-19)

1. สร้างความเข้าใจให้ตรงกันชัดเจนแก่ผู้ร่วมงาน บุคลากรในโรงเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้อง
2. นำหลักการในธรรมนูญโรงเรียนมาจัดทำแผนปฏิบัติการ และนำสู่การปฏิบัติ คือ
 - 2.1 การวางแผน
 - 2.2 ปฏิบัติตามแผน
 - 2.3 ตรวจสอบ
 - 2.4 ปรับปรุงแก้ไข
3. การกำกับ ดูแล ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลให้เป็นระบบ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการดำเนินงานตามธรรมนูญโรงเรียน ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อศึกษาปัญหาการดำเนินงานตามธรรมนูญโรงเรียน ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม
3. เพื่อศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาการดำเนินงานตามธรรมนูญโรงเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาการดำเนินงานตามธรรมนูญโรงเรียนของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม ที่เป็นโรงเรียนปฏิรูปการศึกษา ผู้บริหารโรงเรียนเป็นประธานกลุ่มโรงเรียน และผ่านการอบรมการจัดทำธรรมนูญโรงเรียน จำนวน 77 โรงเรียน โดยมีประชากร และตัวแปรที่จะศึกษาดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 77 คน ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนหรือผู้สอนที่เป็นหัวหน้างานแผนงาน จำนวน 77 คน ครู – อาจารย์

จำนวน 1,084 คน และกรรมการโรงเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา ที่เป็นโรงเรียนปฏิรูป การศึกษาซึ่งผู้บริหารโรงเรียนเป็นประธานกลุ่มโรงเรียน และผ่านการอบรมการจัดทำธรรมนูญ โรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 693 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ทั้งหมด 313 คน จำแนกได้ดังนี้

1.2.1 ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนหรือผู้สอนที่เป็นหัวหน้างาน แผนงานศึกษาจากประชากรทั้งหมด คือกลุ่มละ 77 คน

1.2.2 ครู - อาจารย์ สุ่มแบบง่ายโดยใช้สัดส่วนประชากร 1,000 คนต่อ กลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 10 (รัตนา ศิรินาม 2538 : 96) กำหนดให้ ทุกโรงเรียนมีกลุ่มตัวอย่างอย่างน้อย 1 คนและถ้ามีทศนิยมเกิน .5 ปัดเศษเป็น 1 เป็นกลุ่มตัวอย่าง 123 คน

1.2.3 ส่วนกรรมการโรงเรียนสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอนคือ สุ่มจาก อำเภอ 50 % ได้ 6 อำเภอ แล้วสุ่มจากโรงเรียนใน 6 อำเภอ 50 % ได้ 18 โรงเรียน โรงเรียนละ 2 คนได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 36 คน

2. ตัวแปรในการวิจัย ได้แก่

2.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่

2.1.1 สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

- 1) ผู้บริหารโรงเรียน
- 2) ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนหรือผู้สอนที่เป็นหัวหน้างานแผนงาน
- 3) ครู - อาจารย์
- 4) กรรมการโรงเรียน

2.1.2 ขนาดของโรงเรียน ซึ่งแบ่งเป็น 3 ขนาด ดังนี้

- 1) โรงเรียนขนาดใหญ่
- 2) โรงเรียนขนาดกลาง
- 3) โรงเรียนขนาดเล็ก

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่

2.2.1 การดำเนินงานตามธรรมนูญโรงเรียน

2.2.2 ปัญหาการดำเนินงานตามธรรมนูญโรงเรียน

2.2.3 แนวทางแก้ปัญหาการดำเนินงานตามธรรมนูญโรงเรียน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **ธรรมนูญโรงเรียน** หมายถึง แผนแม่บทในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นเอกสารที่แสดงเป้าหมายความสำเร็จ ศักยภาพ และความสามารถในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ซึ่งเป็นข้อตกลงร่วมกันระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และคณะกรรมการโรงเรียน เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้บรรลุเป้าหมาย สำเร็จตามระยะเวลาที่กำหนด

2. **การดำเนินงาน** หมายถึง การปฏิบัติงานตามขั้นตอนการดำเนินงานตามธรรมนูญโรงเรียน 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 สร้างความเข้าใจให้ตรงกันและชัดเจนแก่ผู้ร่วมงานบุคลากรในโรงเรียนและผู้เกี่ยวข้อง หมายถึง การพัฒนาบุคลากรของโรงเรียน ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เพื่อให้บุคลากรมีความรู้ ความเข้าใจและสามารถปฏิบัติงานตามแผนงาน / โครงการ ที่ได้รับมอบหมายอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถปฏิบัติงานแทนกันได้หากเปลี่ยนผู้รับผิดชอบรวมถึงการประชุมชี้แจง ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับความสำคัญของธรรมนูญโรงเรียน เป้าหมายของโรงเรียน จุดเน้นในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน แผนการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร ยุทธศาสตร์การดำเนินงานตามธรรมนูญโรงเรียน แนวทางและรายละเอียดการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติจริง บทบาทหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษา การกำกับตรวจสอบ รายงานผล และแผนงบประมาณ

ขั้นตอนที่ 2 นำธรรมนูญโรงเรียนมาจัดทำแผนปฏิบัติการ และนำสู่การปฏิบัติ หมายถึง การนำขั้นตอนในธรรมนูญโรงเรียนมาจัดทำแผนปฏิบัติการของโรงเรียนโดยนำความคาดหวัง พันธกิจ เป้าหมาย จุดเน้นในการพัฒนา ยุทธศาสตร์ซึ่งกำหนดไว้กว้าง ๆ ในธรรมนูญโรงเรียน มากำหนดเป็นแผนงาน / โครงการ เพื่อให้มีรายละเอียดที่สามารถปฏิบัติได้ ซึ่งมี 4 ขั้นตอนคือ

2.1 **การวางแผน** หมายถึง การศึกษาวิเคราะห์ สภาพปัจจุบันปัญหาความต้องการ ความจำเป็นของโรงเรียน นโยบายระดับสูง และ ธรรมนูญโรงเรียนแล้วกำหนดแนวปฏิบัติเป็นแผนปฏิบัติงานประจำปี และปฏิทินการปฏิบัติงานให้สอดคล้องธรรมนูญโรงเรียน อย่างชัดเจน โดยให้ผู้บริหาร ครู – อาจารย์ และกรรมการ โรงเรียนมีส่วนร่วมในการจัดทำ

2.2 **ปฏิบัติตามแผน** หมายถึง การให้ผู้รับผิดชอบแต่ละแผนงานและโครงการไปดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการและปฏิทินการปฏิบัติงานที่กำหนดไว้โดยคำนึงถึงความสำคัญ ความจำเป็นก่อนหลังใช้ทรัพยากรและเทคนิควิธีการต่าง ๆ ที่เหมาะสมให้ดำเนินงานมีประสิทธิภาพ

2.3 ตรวจสอบ หมายถึง การกำหนดแผนและปฏิทิน ในการกำกับ ติดตาม และ ประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนงานและ โครงการเป็นระยะ ๆ ตามสภาพการปฏิบัติจริง

2.4 ปรับปรุงแก้ไข หมายถึง การนำข้อมูลสารสนเทศที่ได้จากการตรวจสอบ รายงานผลการดำเนินงานตามแผนงาน / โครงการ มาใช้ประกอบการตัดสินใจปรับปรุงและ พัฒนางาน / โครงการ

ขั้นตอนที่ 3 การกำกับ ดูแล ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลให้เป็นระบบ
หมายถึง กำกับ ดูแล ติดตาม ประเมินผล การดำเนินงานตามธรรมนูญโรงเรียนเป็นระยะ ๆ ตรวจสอบความก้าวหน้า ปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงานตามธรรมนูญโรงเรียนจากโรงเรียน สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด โรงเรียนวิเคราะห์สรุปผลการดำเนินงานแล้วรายงานผลด้วยวิธีการที่เหมาะสมแก่บุคลากร ผู้บังคับบัญชาผู้เกี่ยวข้องและ สาธารณชน

3. ปัญหาการดำเนินงาน หมายถึง สภาพที่ไม่เป็นไปตามความคาดหวังหรือไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ รวมทั้งข้อผิดพลาด ของการดำเนินงานตามขั้นตอนการดำเนินงานตาม ธรรมนูญโรงเรียนทั้ง 3 ขั้นตอน

4. แนวทางการแก้ปัญหา หมายถึง ข้อเสนอแนะที่สามารถปฏิบัติได้ ของผู้ตอบแบบ สอบถาม เกี่ยวกับแนวทางการแก้ปัญหาคำเนินงานตามขั้นตอนการดำเนินงานตามธรรมนูญ วิทยาลัยทั้ง 3 ขั้นตอน

5. โรงเรียนที่ผ่านการอบรม หมายถึง โรงเรียนที่ผู้บริหารโรงเรียนเข้ารับการอบรม การจัดทำธรรมนูญโรงเรียน ที่ห้องประชุมนครจัมปาศรี สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด มหาสารคาม ในวันที่ 25 มิถุนายน 2542

6. ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการโรงเรียนในโรงเรียน ประถมศึกษา โรงเรียนปฏิรูปการศึกษาที่เป็นประธานกลุ่มโรงเรียนและผ่านการอบรมการจัดทำ ธรรมนูญโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม

7. หัวหน้างานแผนงาน หมายถึง ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนหรือผู้ปฏิบัติการสอนผู้ปฏิบัติ หน้าที่เป็นหัวหน้างานแผนงาน ซึ่งทำหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดทำแผนงาน และธรรมนูญ วิทยาลัย ในโรงเรียนประถมศึกษาที่เป็นโรงเรียนปฏิรูปการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถม ศึกษาจังหวัดมหาสารคาม

8. ครู-อาจารย์ หมายถึง ผู้ปฏิบัติหน้าที่สอนในโรงเรียนประถมศึกษาที่เป็น

โรงเรียนปฏิรูปการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม ที่มีความเข้าใจ และมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดในการดำเนินงานตามธรรมนูญโรงเรียน

9. กรรมการโรงเรียน หมายถึง กรรมการโรงเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา ที่เป็น โรงเรียนปฏิรูปการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นกรรมการ ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการ โรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ.2539

10. สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด หมายถึง สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด มหาสารคาม

11. สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ หมายถึง สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอหรือ สำนักงานการประถมศึกษากิ่งอำเภอที่สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม

12. ขนาดของโรงเรียน หมายถึง ขนาดของโรงเรียนประถมศึกษา ตามเกณฑ์ของ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ดังต่อไปนี้

12.1 โรงเรียนขนาดเล็ก หมายถึง โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียน ต่ำกว่า 120 คน

12.2 โรงเรียนขนาดกลาง หมายถึง โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 121 - 300 คน

12.3 โรงเรียนขนาดใหญ่ หมายถึง โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 301 คนขึ้นไป

13. คำย่อต่าง ๆ

13.1 สปช. หมายถึง สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

13.2 สปจ. หมายถึง สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด

13.3 สปอ. หมายถึง สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ

13.4 สปก. หมายถึง สำนักงานการประถมศึกษากิ่งอำเภอ

13.5 กปช. หมายถึง คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

13.6 กปจ. หมายถึง คณะกรรมการการประถมศึกษาจังหวัด

13.7 กปอ. หมายถึง คณะกรรมการการประถมศึกษาอำเภอ

13.8 กปก. หมายถึง คณะกรรมการการประถมศึกษากิ่งอำเภอ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

ผลของการวิจัยครั้งนี้จะเป็นข้อมูลสารสนเทศสำหรับ โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคามและจังหวัดอื่นๆ เพื่อใช้ในการปรับปรุงแก้ไขปัญหา การดำเนินงานและแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน และติดตาม การปฏิบัติตามธรรมนูญโรงเรียน